

KULTTUURIHISTORIAN
TUTKIMUS
Lähteistä menetelmiin
ja tulkintaan

Toimittaneet Rami Mähkä, Marika Ahonen, Niko Heikkilä,
Sakari Ollitervo & Marika Räsänen

CULTURAL HISTORY – KULTTUURIHISTORIA 17

Kustantaja Kulttuurihistorian seura, Turku
ISBN 978-952-68776-8-6 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-68776-9-3 (PDF)
ISSN 1458-1949

Kulttuurihistorian seura
c/o Kulttuurihistoria
20014 Turku
<http://kulttuurihistoria.net>

© kirjoittajat
Ulkoasu: Henri Terho ja Heli Rantala
Taitto: Heli Rantala

Kannen kuva: Valtionarkiston (nyk. Kansallisarkisto) tutkijasali tarjosi historian-
tutkijoille ajanmukaiset puitteet vuonna 1901. Kuvaaja: Atelier Nyblin A.B. Lähde:
Museovirasto, Historian kuvakokoelmat, HK19650527:2. CC BY 4.0.

Painopaikka: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa 2022

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

YLIRAJAISET TUTKIMUSMENETELMÄT FEMINISMIN HISTORIAN TUTKIMUKSESSA

Heidi Kurvinen ja Hannah Yoken

Historiantutkijat ovat keskustelleet kansallisen ja ylirajaisen välisestä suhteesta koko 2000-luvun ajan.¹ Myös feminismin historian tutkijat ovat osoittaneet feministisen toiminnan tapahtuneen useimmiten kansallisissa kehyksissä, vaikka liike on eri vaiheissaan ollut ylirajainen.² Tämän artikkelin keskiössä on kotimainen 1970- ja 1980-luvun feministinen liike, joka otti vaikutteita niin lännestä kuin idästä. Suomessa feminismi saikin hieman erilaisia muotoja ja liikkeen aktiivisuus virisi muita länsimaita myöhemmin saavuttaen huippunsa 1970- ja 1980-luvun taitteessa.³ Samanaikaisesti antifeministiset äänenpainot voimistuivat etenkin Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa ja liikkeen toiminta niissä vaimentui.⁴

Metodologisen nationalismin sijasta osoitamme, miten katsominen rajojen yli antaa välineitä tulkita suomalaisen kulttuurisen kontekstin

¹ Esim. Iriye 2004; Iriye & Saunier 2009; Wiesner-Hanks 2011; Midgley, Twells & Carlier 2016.

² Esim. Sangster 2006; Allen et al. 2013. Pohjoismaissa ks. esim. Kurvinen 2015; Yoken 2020.

³ Bergman 2002; Turunen 2018; Kurvinen 2021.

⁴ Faludi 1991; McRobbie 2004.

erityispiirteitä.⁵ Keskityimme ennen kaikkea 1970- ja 1980-luvun historiaan, jolloin niin kutsuttu uusi feministinen liike rantautui Suomeen.⁶ Tarkastelumme kiinnittyy ajatukseen feminismin jatkuvuuksista ja sen eri muotojen kytketymisestä yllirajaisiin keskusteluihin.⁷ Kysymme, miten eri maissa tuotetut lähteet auttavat meitä ymmärtämään suomalaisen feminismin historiaa. Miten erilaiset lähdeyyppit keskustelevat keskenään? Miten voimme ylittää ja tulkita lähteissä olevia hiljaisuuksia?

Pohdimme feminismin yllirajaista historiaa kahden temaattisen osakokonaisuuden kautta. Aluksi tarkastelemme sitä, minkälaisia jälkiä feministisestä toiminnasta on jäänyt. Tämän jälkeen avaamme lähteiden hiljaisuuksia yhtenä feminismin historian keskeisenä tutkimuksellisenä kysymyksenä. Artikkelin keskiössä on feministisen liikkeen historia, mutta sen menetelmällistä otetta on mahdollista soveltaa muissa yllirajaisuutta tarkastelevissa tutkimusaiheissa, etenkin muiden yhteiskunnallisten liikkeiden kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa.

Menetelmät ja käsitteet tutkijan työkalupakissa

Feminismin historia tutkimuskohteena asemoituu eri tieteenalojen välimaastoon ammentaen niistä inspiraatiota. Liikkeen historiaa on mahdollista tutkia esimerkiksi poliittisen historian tai muiden yhteiskuntatieteiden kehyksissä yhteiskunnallisena liikkeenä tai aatehistoriallisesti ideologiana.⁸ Tämän artikkelin menetelmällinen tarkastelu kiinnittyy kuitenkin kulttuurihistorialliseen tutkimusotteeseen, jonka

⁵ Metodologisessa nationalismissa kansallisvaltio nähdään ainoana yhteiskunnallisiin prosesseihin vaikuttavana yksikkönä. Yllirajaisuuden tutkimus on haastanut tämän ajattelutavan ja korostanut erilaisten valtioiden rajat ylittävien vuorovaikutuksen muotojen merkitystä. Ks. esim. Wimmer & Glick Schiller 2002.

⁶ Uusi feministinen liike tunnetaan Pohjoismaissa myös nimellä uusi naisliike. Sitä erottivat aikaisemmista naisten liikkeistä epähierarkkiset toimintamuodot sekä radikaali vasemmistopainotteinen maailmankatsomus. Dahlerup 1998; Yoken 2020.

⁷ Esim. Laughlin et al. 2010; Kurvinen & Turunen 2018.

⁸ Pohjoismaissa ks. esim. Dahlerup 1998; Bergman 2002; Isaksson 2007; Taavetti 2012; Yoken 2022.

keskiössä ovat menneisyyden toimijoiden motiivit ja heidän toiminnalleen sekä sitä ympäröineelle yhteiskunnalle antamat merkitykset.⁹ Tarkemmin sanottuna esittelemme kaksi tutkimusmenetelmää, jotka olemme kehittäneet ja kokeneet hyödyllisiksi viitekehyksiksi feminismin historiaa käsittelevissä tutkimushankkeissamme. Niiden avulla ylirajainen näkökulma on tutkijan ja lähteiden välisen vuoropuhelun avulla mahdollista tuoda osaksi suomalaisen feminismin kulttuurihistoriallista tarkastelua.

Tutkijan kulttuurinen ymmärrys nousee avainasemaan käytettäessä menetelmää, jota kutsumme *sykliseksi tutkimusmenetelmäksi*. Syklisyys viittaa siihen, että ymmärryksemme ylirajaisesta tutkimusaiheesta ei koskaan kiteydy yhdellä kertaa, vaan kehittyy jaksottaisesti liikkuesamamme yhdestä lähdetyypistä ja kulttuurikontekstista toiseen tai niiden välillä. Syklisen menetelmän ytimeen sijoittuu useimmiten tutkijalle läheisin kulttuurikonteksti ja lähdemateriaalikokoelma, jonka ympärille hän rakentaa ylirajaisia temaattisia kokonaisuuksia jäljittämällä tutkimuksen keskipisteessä olevan arkistomateriaalin kanssa vuoropuhelussa olevia lähteitä muista kulttuurikonteksteista. Syklisen prosessin edetessä aineistot muotoutuvat toisiinsa viittaaviksi temaattisiksi kokonaisuuksiksi, jotka kokoavat yhteen vuoropuhelussa olevia aineistoja eri kaupunkien ja maiden arkistoista sen sijaan, että tutkimus rajautuisi yhteen tiettyyn kulttuurikontekstiin tai arkistokokoelmaan.¹⁰ Tutkijan valitsema analyttinen lähtöpiste vaikuttaa kuitenkin siihen, miten hahmotamme tutkimusaiheemme. Esimerkiksi pohjoismainen feminismi esittäytyy eri tavoin riippuen siitä, minkä maan tutkija valitsee syklisen menetelmänsä alku- tai ydinpisteeksi.

Tutkijan valitsema ydinpiste korostuu myös menetelmässä, josta käytämme nimeä *kontrastoiva tutkimusmenetelmä*. Suomalaisen sivistyssanakirjan mukaan kontrastointi tarkoittaa vastakohtassa tai vastasuhteessa olemista, mikä avaa hyvin tutkimusotettamme. Kyse ei ole yhteismitallisesta vertailusta tai yhtäläisyyksien ja samuuksien etsimisestä kahden tai useamman maan feminismin historioiden välillä. Sen sijaan keskiössä on eri maissa osin eriaikaisesti tapahtuneiden keskustelujen käyttö analyttisenä työkaluna, mikä auttaa ymmärtämään

⁹ Arcangeli 2011, 16.

¹⁰ Frank 2019.

paremmin niitä merkityksiä, joita tietyn keskustelun puuttuminen tai esiintyminen suomalaisessa kontekstissa tarkoittaa. Kontrastoinnin avulla tutkija voi avata myös erilaisia yhteenkietoutumia, joita ylirajainen liike on feminismiin historiassa synnyttänyt eri maiden välille. Samankaltaisia yhteenkietoutumia tarkastellaan *histoire croisée* ja *entangled histories* tutkimussuuntausten piirissä, jotka ovat innoittaneet kontrastoivan menetelmän kehittämiseen.¹¹

Niin syklistä kuin kontrastoivaa menetelmää käytettäessä on tärkeä muistaa, että valitsemamme tutkimukselliset käsitteet ohjaavat tapaamme tuottaa tietoa menneisyydestä. Feministisen liikkeen tutkimuksessa erityisesti käsitteet *feminismi* ja *aktivismi* edellyttävät määrittelyä. Jos määrittelemme feminismiin laveasti tarkoittamaan kaikkea sellaista toimintaa, jossa naiset (ja miehet tai muunsukupuoliset) ovat pyrkinet edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa, tutkimus voi kohdistua niin erilaisiin nais- ja tasa-arvojärjestöihin, Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kaltaisiin institutionaalisiin toimijoihin kuin feministeiksi identifioituneisiin yksittäisiin toimijoihin ja ryhmiin.¹² Sen sijaan määritellessämme feminismiin kapea-alaisesti tarkoittamaan sellaista toimintaa, jossa tavoitellaan radikaalia yhteiskunnallista muutosta haastamalla sukupuolten välisiä valtasuhteita, tutkimuksellinen katsemme kiinnittyy ainoastaan feministeiksi itsensä mieltäneisiin toimijoihin.¹³ Aktivismin voimme puolestaan määrittellä yksinomaan mielenilmausten kaltaiseksi kollektiiviseksi toiminnaksi tai vaihtoehtoisesti sisällyttää siihen myös yksittäisten henkilöiden harjoittamaa vaikuttamista tai institutionaalisempia toiminnan muotoja, kuten järjestötoimintaa.¹⁴ Tässä artikkelissa käytämme molempia käsitteitä laveammassa merkityksessä.

Yhteiskunnallisella liikkeellä tarkoitamme toimintaa, joka tavoittelee yhteiskunnallista muutosta ja koostuu yhteisen vision jakavista yksi-

¹¹ Vertailevan tutkimuksen ja useampia tutkimuskohteita käsittelevien tutkimussuuntausten suhteesta ks. esim. Werner & Zimmerman 2006; Kocka 2003; Steinmetz 2014.

¹² Esimerkkeinä tämänkaltaisesta määrittelystä ks. esim. Offen 2000; Kurvinen & Turunen 2018.

¹³ Esimerkkinä feminismiin käsitteen kapeasta määrittelystä ks. esim. Elgán 2015.

¹⁴ Esim. Cammaerts 2007, 217–218.

löistä, ryhmistä ja institutionaalista toimijoista.¹⁵ 1960- ja 1970-luvun feminismin historian tutkimuksessa angloamerikkalainen narratiivi on viime vuosiin asti toiminut kehyskertomuksena, johon tutkija on maasta riippumatta peilannut omia tulkintojaan feministisestä liikkeestä.¹⁶ Etenkin yhdysvaltalaisen feminismin vaikutteet ovat kiistatta levinneet laajasti länsimaissa, mutta sen merkityksen korostuminen on määrittänyt feminismin historiaa radikaalin feministisen liikkeen toimintatavoista käsin, jolloin liikkeen moninaisuus on jäänyt pimentoon.¹⁷ Vähitellen radikaalifeminismiin keskittyvää näkökulmaa on alettu haastaa kirjoittamalla esimerkiksi työväenluokkaiset naiset ja heidän naisliikkeensä osaksi feminismin historiaa.¹⁸ Lisäksi eurooppalaisen feminismin uudempaa historiaa on viime vuosina tutkittu enenevässä määrin, mikä on tuonut yhdysvaltalaisen narratiivin rinnalle ymmärrystä feminismin kulttuurisidonnaisista muodoista.¹⁹ Pohjoismaat ovat jääneet tässä keskustelussa kuitenkin marginaaliin, mikä johtuu vahvasta valtiofeministisestä perinteestämme,²⁰ joka on häivyttänyt feministisen aktivismin roolia historiankirjoituksesta.²¹ Syklinen ja kontrastoiva menetelmä tarjoavat kuitenkin mahdollisuuden haastaa käsityksiä pohjoismaisen feminismin muodoista, sillä eri maista ja arkistoista kerätyt aineistot tuottavat kuvaa ylirajaisesta ja vahvasti verkostoituneesta pohjoismaisesta feminismistä, joka sai eri maissa paikallisia muotoja kulttuurisen kontekstinsa mukaisesti.

¹⁵ Esim. Almeida 2019, 20–31.

¹⁶ Pohjoismaissa ks. esim. Jallinoja 1983; Bergman 2002; Isaksson 2007; Elgán 2015.

¹⁷ Angloamerikkalaisen ja pohjoismaisen feminismin eroista ks. esim. Kurvinen & Turunen 2018; Isaksson 2007.

¹⁸ Esim. Weigand 2002; Gradska 2021.

¹⁹ Esim. Bonfiglioli 2016; Bracke 2014; Greenwald 2019; Lóránd 2018; Yoken 2021; Korsvik 2021.

²⁰ Pohjoismaisesta feminismistä on toki kirjoitettu lukuisia ansiokkaita tutkimuksia. Ks. esim. Elgán 2015; Isaksson 2007; Bergman 2002; Dahlerup 1986.

²¹ Pohjoismaisesta valtionfeministisestä perinteestä ks. Borchorst & Siim 2008; Holli & Kantola 2007.

Toiminnasta säilyneet lähteet ja niiden tulkinta

Historiantutkija joutuu aihepiiristä riippumatta usein tekemisiin hajanaisen ja osin puutteellisen lähdeaineiston kanssa. Etenkin arkistolähteille ominaista on myös se, että ne väjäämättä latistavat sen tunnereaktioiden kirjon, jota menneisyyden ihmiset ovat kokeneet kirjoitushetkellä. Molemmat kysymykset ovat keskeisesti läsnä tutkittaessa feministisen liikkeen historiaa. Yhteiskunnallista muutosta tavoittelevana liikkeenä feministinen toiminta on usein noussut jaetuista tunnekokemuksista, jotka ovat paikantaneet vallinneita eriarvoistavia rakenteita ja käytäntöjä. Sekä yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden nostattamia turhautumisen ja suuttumuksen tunteita että kollektiivisen toiminnan herättämiä voimaantumisen ja ilon tunteita on jaettu yhteisöllisesti esimerkiksi tiedostamisryhmissä, luku- ja opintopiirien tapaamisissa sekä feministilehtien sivuilla.²² Lähteistä emme kuitenkaan tavoita alkupe räisiä tunteita vaan ainoastaan kirjallisessa muodossa välittyneitä esityksiä niistä. Usein tunnereaktiot ovat myös jääneet artikuloimatta, koska toiminta on keskittynyt raportoimisen sijasta asioiden muuttamiseen käytännön aktivismilla.

Lukemalla ristiin eri maiden feministisestä liikkeestä kertovia lähteitä pääsemme kuitenkin kiinni liikkeitä ympäröineisiin ja niihin osallistumisesta kummunneisiin tunnekokemuksiin. Tällä tavoin meidän on mahdollista paikantaa niitä kuviteltuja mahdollisuuksia, joita liikkeet ovat kussakin maassa visioineet. Toisin sanoen pystymme osoittamaan, miten tietyt kysymykset on voitu nostaa keskusteluun yhdessä maassa, mutta toisessa ne ovat jääneet vähemmälle huomiolle tai koettu kulttuurikontekstiin sopimattomiksi. Susan Magarey onkin muistuttanut feministien visioimien uudenlaisten tulevaisuuksien toimineen koettujen epäkohtien ohella, ja paikoin jopa niitä merkittävämmiin, feministisen kritiikin polttoaineena.²³

Etenkin ylijaraisen feministisen aktivismin synnyttämiä tunnekokemuksia voi olla haastavaa analysoida vain yhtä arkistokokoelmaa, kulttuurikontekstia tai lähdetyyppiä hyödyntäen. Hajanaisia ja/tai

²² Ks. esim. Bracke 2012; Morris 2013. Ks. myös Rosenwein 2002; Rosenwein 2006; Plamper et al. 2010.

²³ Magarey 2007, 325.

puutteellisia lähdeaineistoja voidaan kuitenkin paikata ja rikastuttaa kartoittamalla syklisesti tai kontrastoivasti eri maiden ja paikkakuntien primäärilähteitä. Esimerkiksi 1970-luvun toisella puoliskolla toimineen kotimaisen Marxist-Feministerna eli MF-ryhmän (ruotsinkielisen ryhmän alkukielinen lyhenne oli *MF-gruppen*) arkistoihin sekä Naisten kulttuuriyhdistyksen 1980-luvulla toimittamaan *Akkaväki*-lehteen talletuneen tiedon perusteella tanskalaisen Femøn saaren kesäleirit olivat tärkeä kohtaamispaikka pohjoismaisille feministeille. Tanskalaiset Punasukat (*Rødstrømperne*) järjestivät naisten leirejä 1970-luvun alusta lähtien, ja 1980-luvulla ne muodostuivat etenkin lesbonaisten suosimiksi kesänviettokohteiksi. Femøn leireille osallistui naisia eri maista, mutta kansainvälisten vieraiden tunnekokemukset ovat jääneet sivuosaan tanskalaisissa arkistolähteissä, jotka keskittyvät pitkälti tanskalaisnaisten kokemuksiin. Syklistä tutkimusmenetelmää hyödyntämällä Femøn saarella elettyjä tunnekokemuksia on kuitenkin mahdollista paikantaa esimerkiksi mediateksteistä, joita julkaistiin suomalaisessa ja ruotsalaisessa valtavirtamediassa. Niin ikään muistitietohaastattelut valottavat Femøn kokemuksia. Kontrastoivaa tutkimusmenetelmää käyttämällä voidaan lisäksi huomata, että Femøn naisten kesäleirit innoittivat samantyyppisiin leirihankkeisiin muissa Pohjoismaissa. Tanskalaisille feministeille tyypillinen ruumiillisuus ja avoin homoseksuaalisuus ei kuitenkaan istunut yhtä luontevasti suomalaiseen tai ruotsalaiseen feminismiin.²⁴

Feministisen liikkeen historiasta kertovien lähteiden hajanaisuus kuvastaa oivallisesti niin kutsutun toisen aallon feministisen liikkeen luonnetta. Koska liikkeen tavoitteena oli epähierarkkisuus ja miehisten toimintamallien haastaminen, lähdeaineiston puutteet ilmentävät toimintaa ohjannutta ajattelumaailmaa. Etenkin syklistä tutkimusmenetelmää käyttävä tutkija joutuukin väistämättä keräämään aineistonsa hyvin hajanaisista arkistokokoelmista ja luomaan uusia arkistoasetelmia (*archival arrangements*), joissa toisistaan erillään arkistoituja lähteitä palautetaan vuoropuheluun keskenään.²⁵ Lähihistorian ylirajaisia kokemuksia on mahdollista kerätä myös muista lähdetyypeistä. Maud Bracken mukaan etenkin muistitiedolla on keskeinen merkitys tutkittaessa

²⁴ Yoken 2020.

²⁵ Frank 2019, 16.

feminismin kaltaista liikettä, jossa yksilön kokemus kanavoituu kollektiiviseksi toiminnaksi.²⁶ Lisäksi mediatekstit auttavat paikantamaan syklisesti ylijarjaisuuden konkreettisia esiintymismuotoja, kuten suomalaisten feministien haastatteluja naapurimaiden joukkoviestimistä. Ne tarjoavat mahdollisuuden myös kontrastoivaan lukutapaan. Esimerkiksi MF-ryhmään kuuluneiden Carita Nyströmin ja Birgitta Bouchtin vuonna 1975 julkaistusta *Denna värld är vår* -teoksesta kirjoitetut myönteiset arviot ruotsalaisissa sanomalehdissä kertovat paitsi kirjasta ja sen tekijöistä, myös teoksen saaman vastaanoton eroista Ruotsissa ja feministiseen aktivismiin kriittisemmin suhtautuneessa Suomessa.²⁷

Feministisen liikkeen historiaa tutkittaessa on lisäksi keskeistä muistaa, että feminismi ei pitäydy vapaan kansalaistoiminnan raameissa vaan laventuu osaksi menneisyyden ihmisten arkista elämää niin työssä kuin vapaa-ajallakin. Samanaikaisesti elämän eri osa-alueet nivovat toisiinsa eri tahoilta tulleita vaikutteita, mistä pohjoismaisten toimittajien käymä naisjournalismikeskustelu on yksi esimerkki. Siinä missä keskustelu oli Suomessa tutkimusvetoista, Ruotsissa sillä oli perusta kollektiivisessä toiminnassa. Vaikutteiden virta tapahtui kuitenkin maiden välillä monensuuntaisesti. Yhtäältä suomalaistutkijat vierailivat Ruotsissa kertomassa omista tutkimushavainnoistaan, toisaalta ruotsalaisen keskustelun aktiivisimmat toimijat vierailivat suomalaisten seminaareissa. Ajallisesti keskustelut tapahtuivat osin eriaikaisesti, sillä ruotsalaistomittajat haastoivat journalismin teon maskuliinisia käytänteitä, kuten kovien uutisaiheiden painottumista pehmeämpien kustannuksella, jo 1970- ja 1980-luvun taitteessa, kun taas Suomessa keskustelu tiivistyi 1980-luvun viimeisiin vuosiin. Syklistä ja kontrastoivaa menetelmää hyödyntäen vaikutteiden liikkumista on kuitenkin mahdollista seurata toimittajajärjestöjen lehdistä. Ymmärrys naisjournalismikeskustelusta jääkin väistämättä puutteelliseksi ilman tietämystä molempien maiden kehityskuluista.²⁸

Feminismin kaltaista monisyistä ja ylijarjaista historiallista ilmiötä tutkittaessa tarkastelun kehys paisuu helposti liian laajaksi. Tällöin aluksi niukkana ja hajanaisena näyttäytynyt lähdeaineisto voi muuntua

²⁶ Bracke 2014, 23–27.

²⁷ Yoken 2020.

²⁸ Kurvinen 2019a; Kurvinen 2019b; Kurvinen 2022.

runsaaksi ja ylitsepääsemättömän oloiseksi, etenkin jos yhdistelemme lähdetyyppejä sekä arkistokokoelmia useista eri maista. Lähteitä laventaviin ja rajaaviin kysymyksiin onkin syytä paneutua jo tutkimusprosessin alussa, tutkijan vasta hahmotellessa tulevia arkistokäyntejä ja materiaalikeruita. Perehtyminen niin kulttuurihistorian kuin muiden tieteenalojen keskusteluihin on tällöin avuksi. Esimerkiksi ylirajaisen historiallisen maantieteen tutkijat ovat viime vuosina ehdottaneet keskittymistä elämänkerrallisten narratiivien kokoamiseen järjestöhistorioiden sijasta. Tämä on yksi keino rajata ja hallita tutkimusaineistoa, jos keruuprosessia ja temaattisia kokonaisuuksia voisi periaatteessa jatkaa, lisätä ja laventaa loputtomasti.²⁹

Hiljaisuuksien problematiikka

Arkistoaineistojen säilymisen satunnaisuudesta johtuen feminismin historian tutkija kohtaa väistämättä aukkoja, joihin lähteet eivät anna vastauksia. Joan Sangster onkin muistuttanut, että kirjoittaessamme feminismin historiaa, meidän tulisi kysyä, miksi tietyt kertomukset ovat säilyneet ja toiset ovat häipyneet näkyvistä. Feministinen liike ja siitä tehtävät tulkinnat paikantuvat siis aina historialliseen kontekstiinsa, joka vaikuttaa paitsi säilyneisiin aineistoihin myös niihin kysymyksiin, joita esitämme aineistolle tutkimushetkellä.³⁰ Käytännössä feministinen liike on tuottanut kertomusta menneisyydestä, jossa painottuvat tietyt, hyvin dokumentoidut etapit.³¹ Kertomuksen keskiössä ovat olleet länsimaisten suurkaupunkien radikaalifeministiset liikkeet, kun taas feminismin toisenlaiset ilmenemismuodot ovat jääneet historiankirjoituksessa pimentoon.³² Näin on ollut myös Pohjoismaissa, joissa historiankirjoitus on keskittynyt suomenruotsalaisen MF-ryhmän, ruotsalaisen Ryhmä 8:n (*Grupp 8*) ja tanskalaisten Punasukkien kaltaisiin toimijoihin sekä feministiseen toimintaan pääkaupunkiseuduilla.

²⁹ Hodder 2017.

³⁰ Sangster 2006, 256, 260, 262.

³¹ Hemmings 2005.

³² Esim. Bartlett et al. 2007; Bruley 2016, 723.

Aineistojen valikoituminen arkistoihin on osin seurausta siitä, kuka on ymmärtänyt säilyttämiensä aineistojen arvon tutkimukselle. Esimerkiksi Oulun Naisunion ry:n aineistot ovat tämän artikkelin kirjoitushetkellä edelleen arkistoimatta, mutta Svenska Litteratursällskapet i Finland innosti suomenruotsalaisia feministejä aineistojensa arkistointiin jo 2000-luvun alussa. Kyse on myös sattumasta. Suomalaisista ryhmistä MF-ryhmän aineisto on arkistoitu kattavimmin, kun taas toisen suomenruotsalaisen ryhmän eli Puna-akkojen (*Rödkärringarna*) aineistot tuhoutuivat vesivahingossa.³³ Sattuman merkitys korostuu yksityisarkistoissa, joiden jäljille pääsemme usein muistitietohaastattelujen tekemisen yhteydessä. Säilyneet aineistot kertovat tällöin yhden henkilön näkökulmasta laajemmasta liikkeestä, mutta aineisto on usein aukkoista ja sattuman sanelemaa. Se voi olla myös erilaisten institutionaalisten kehysten, kuten työpaikan tai järjestötoimintaan liittyneen aseman, muokkaamaa, mikä tutkijan on otettava huomioon aineistoa tulkittaessa.

Hiljaisuuksia ovat tuottaneet myös feministisen liikkeen sisäiset hierarkiat. Vaikka liikkeen tavoitteena oli olla mahdollisimman tasa-arvoinen toimintaympäristö kaikille jäsenilleen, tietyt toimijat nousivat jo omana aikanaan muita näkyvämmiksi. Heidän äänensä ovat painottuneet feminismin historian kertomuksissa.³⁴ Yhtäältä tämä johtuu siitä, että tutkijat ovat löytäneet nämä henkilöt aikalaislähteistä tai myöhemmistä mediakeskusteluista ja pyytäneet heitä haastateltaviksi. Toisaalta näkyvät toimijat ovat usein olleet kirjallisesti ilmaisuvoimaisimpia ja tallentaneet oman näkemyksensä menneisyydestä esimerkiksi omaelämäkerrallisten narratiivien muodossa. Ne ovat jääneet elämään feministisen liikkeen historian vallitsevana kertomuksena. Myös valtavirtamediassa useasti esiintyneiden feministien kokemukset ja lausahdukset saattavat muistitietohaastatteluissa värittää ja muokata muiden entisten aktivistien muistoja ja tapaa sanoittaa menneisyyttä.³⁵ On toki syytä muistaa, että tässäkin kohden kulttuurisella kontekstilla on merkitystä. Siinä missä autobiografiset esitykset hallitsivat pitkään ruotsa-

³³ Suomenruotsalaisen feminismin historian päätyemisestä arkistoihin ks. Ingström 2007, 10.

³⁴ Ks. esim. Jolly et al. 2012, 212–216.

³⁵ Yoken 2020.

laista feminismin historian narratiivia, Suomessa niiden painoarvo on ollut vähäisempi.³⁶

Myös ryhmittymien suhteellisella koolla on merkitystä, mikä korostuu tutkittaessa ylirajaisia feministisiä tapaamisia. Jos jätämme toimintaan osallistuneiden henkilöiden lukumäärät huomioimatta, saatamme nostaa tiettyjä ääniä näkyvämmiksi kuin ne todellisuudessa olivat. Esimerkiksi vuonna 1977 Pariisissa ja Amsterdamissa järjestettiin sosialismin ja feminismin suhdetta pohtineet kansainväliset kokoukset, joissa pohjoismaiset feministit olivat edustettuina.³⁷ Syklistä tutkimusmenetelmää hyödyntämällä eri maista ja kaupungeista kerätyt lähteet paikkaavat kunkin yksittäisen arkiston hiljaisuuksia ja puutteita. Suomalaisen, ruotsalaisten ja tanskalaisten arkistolähteiden yhdessä muodostaman kokonaiskuvan avulla tiedämme, että Naisasiainliitto Unionin norjalaistaustainen puheenjohtaja Kari Mattila osallistui molempiin vuoden 1977 kokouksiin ja luki tanskalaiset Punasukat matkustivat Amsterdamin tapaamiseen, kun taas ruotsalainen Ryhmä 8 ei osallistunut kumpaankaan. Lisäksi kontrastoiva tutkimusmenetelmä osoittaa feministisen liikkeen kehityksen olleen näissä maissa eri vaiheissa 1970-luvun puolivälissä. Ruotsalaisen liikkeen keskittyessä kotimaisten verkostojen kasvattamiseen ja ylläpitämiseen, Mattila pyrki lisäämään suomalaisen naisliikkeen kansainvälistä profilia osallistumalla aktiivisesti ylirajaisiin tapaamisiin.³⁸ Lisäämällä kontrastoivan näkökulman sykliseen tutkimusmenetelmään pääsemmekin paremmin käsiksi hiljaisuuksien syihin ja kulttuurihistoriallisiin eroihin.

Yksi tapa paikantaa hiljaisuuksia ja edetä tulkintoihin niiden merkityksestä on käyttää muiden maiden feminismihistorioita tai samassa kansallisessa kontekstissa toimineiden erilaisten ryhmittymien historioita ja pohtia, miten tutkittu feministinen liike eroaa tavoitteiltaan ja toiminnaltaan niistä. Jättääkö kyseinen liike esimerkiksi jonkin kysymyksen käsittelemättä. Pelkästään tutkimuskirjallisuutta lukemalla tiedämme esimerkiksi, että naisen oikeus aborttiin ei noussut Suomessa feministien keskeiseksi vaateeksi kansainvälisten esikuvien mukaisesti,

³⁶ Ruotsissa esim. Thorgren 2003; Witt-Brattström 2010.

³⁷ Pariisiin kokoontui loppukevästä 4 000 osallistujaa, kun taas Amsterdamiin saapui alkukesästä 250 vierasta. Yoken 2020.

³⁸ Yoken 2020.

koska aiempaa vapaampi aborttilaki oli toteutunut jo vuonna 1970.³⁹ Arkisto- ja aikalaietekstien avulla pääsemme kuitenkin lähemmäs meitä kiinnostavia kysymyksiä. Esimerkiksi toimittajien ja feministisen liikkeen suhdetta tarkasteltaessa keskeiseksi nousevat niin kutsutut ‘tyttökokoukset’ (aikalaisterminä *tjejmöter*), joita ruotsalaistoitimuksissa järjestettiin 1970-luvun alkuvuosista lähtien. Ne muodostuivat kollektiivisen toiminnan alkuiduiksi, jotka välittivät feministisiä ajatuksia ja herättelivät toimittajia huomaamaan jaetut kokemuksensa miesvaltaisissa toimituksissa työskentelystä.⁴⁰ Sen sijaan Suomessa vastaavia kokouksia ei koskaan järjestetty eivätkä toimittajanaiset muutenkaan järjestäytyneet tasa-arvokysymysten ympärille omaehtoisesti.⁴¹ Huomio 1970-luvun tasa-arvokeskustelun lähes täydellisestä hiljaisuudesta suomalaistoitimuksissa antaa toisin sanoen kimmokkeen kysyä, miksi tasa-arvokeskustelu muodostui näissä kahdessa maassa niin erilaiseksi. Vaikka tutkimuksen tavoitteena ei olisi vertailun tekeminen maiden välillä, kysymys jäisi tekemättä ilman kahdesta maasta kerättyä aineistoa ja niiden tulkittamisessa käytettyä kontrastointia.

Yksi kontrastoivaa ja syklistä menetelmää yhdistävistä tekijöistä on siis lähteissä esiintyvien aukkojen ja hiljaisuuksien paikantaminen sekä niiden ylittäminen. Sinällään menetelmissä voidaan edetä eri tavoin lähdeyyppien välillä, mutta niiden erityispiirteet ja uusien lähdekerrosten vaikutukset kokonaisuuden pohjalta tehtäviin tulkintoihin on hyvä pitää mielessä. Esimerkiksi autobiografisia narratiiveja tuottaneet feministit ovat usein hyvin tietoisia omasta roolistaan feministisen liikkeen historiakäsitysten rakentajina, mikä vaikuttaa heidän kerronnan tapoihinsa. Tutkijalta tämänkaltaisten lähteiden käyttö edellyttää tietoisuutta paitsi kerronnan konventioista myös niiden analysoimisen tavoista. Kriittisyys on erityisen tärkeää yhdisteltäessä omaelämäkerrallisia narratiiveja arkistolähteiden ja mediatekstien kanssa, sillä kukin lähdeyyppi kertoo menneisyyden feministisestä toiminnasta omasta näkökulmastaan.⁴² On myös hyvä muistaa, että kaiken kattavan yleiskuvan saavuttaminen ylijaraisesta tutkimusaiheesta on usein mah-

³⁹ Kolbe 1996, 232.

⁴⁰ Kurvinen 2019a.

⁴¹ Esim. Kurvinen 2019a; Kurvinen 2019b.

⁴² Lindén 2011; Elgán 2017.

dottomuus. Aineiston rajaaminen ja näkökulmien valitseminen ovat olennainen osa kulttuurihistoriallista tutkimusta ja tätä rajausta ovat jo ennen meitä toteuttaneet niin arkistot kuin menneisyyden toimijatkin.

Lopuksi

Olemme tässä artikkelissa keskittyneet feminismin historian ylirajaiseen tutkimukseen, mutta esittämämme huomiot pätevät myös muiden yhteiskunnallisten liikkeiden kulttuurihistorialliseen tarkasteluun. Artikkelin tavoitteena onkin kannustaa kulttuurihistoriantutkijoita yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimiseen, sillä näkemyksemme mukaan niiden historiallinen tarkastelu täsmentää kontekstoivalla ja lähdetyyppien erityispiirteet huomioivalla lähestymistavallaan merkittävällä tavalla niin sukupuolentutkijoiden, sosiologiain kuin politiikan-
tutkijoidenkin analyysia.

Kulttuurihistoriallisen katseen avulla pystymme näkemään, miten yhteiskunnalliset liikkeet ovat vaikuttaneet ihmisten elämään usein hyvinkin kokonaisvaltaisesti. Vaikka liikkeet ovat kiinnittyneet erilaisiin institutionaalsiin toimijoihin, järjestöihin tai löyhiin ryhmittymiin, niiden vaikutukset ovat näkyneet konkreettisimmin juuri yksilötasolla. Näistä vaikutuksista kertovat lähteet ovat kuitenkin fragmentaarisia ja vaativat tutkijalta erilaisten lähdeaineistojen yhtäaikaista lukemista sekä uudenlaisten arkistoasetelmien kokoamista. Myös liikkeiden ylirajaisuus konkretisoituu yksittäisten ihmisten liikkeenä erilaisten kansallisten ja valtion sisäisten rajojen yli. Näiden rajanylitysten tutkimiseen lähdeaineistojen digitalisaatio on tarjonnut uudenlaisia lähestymistapoja 2000-luvulla. Tällä hetkellä feminismin historiaan liittyvät digitaaliset arkistot keskittyvät tosin englanninkielisten maiden historiaan, kun taas pohjoismaisia digitointiprojekteja ei ole toteutettu ruotsalaista KvinnSam-digikoontia ja tanskalaista Kvinno-digiarkistoa lukuun ottamatta.⁴³

⁴³ Kvinno: <https://www.kvinno.dk/kilde.php?keyword=132>; KvinnSam: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/portaler/systemskap/>. Haettu 5.1.2021.

Tutkimusympäristöjen digitalisoituminen on kuitenkin avannut myös pohjoismaisen feminismin historian tutkijoille sellaisia aineistotyyppisiä, jotka ovat aikaisemmin olleet heidän tavoittamattomissaan. Esimerkiksi digitoidut sanoma- ja aikakauslehdet ovat yksi keskeinen edellytys uudentilaisille tutkimuskysymyksille.⁴⁴ Internetin kautta helpposti tavoitettavien lehtiarkistojen kautta nykytutkija pääseekin nopeasti feministisestä toiminnasta julkiseen keskusteluun tallentuneiden kertomusten äärelle. Vaikka feministien oma ääni pääsee näissä teksteissä paikoin näkyviin, valtavirtamedia-aineistot kertovat ennen kaikkea toimittajien tavoista kehystää feminismiä ja feminististä liikettä tietyssä historiallisessa ajassa ja paikassa.⁴⁵ Ylirajaista feminismin historiaa syklisesti ja/tai kontrastoivasti tutkittaessa on myös otettava huomioon se, että eri maiden digitaaliset kokoelmat ovat karttuneet eri tahtia. Esimerkiksi Suomessa sanomalehtimateriaalia on digitoitu paljon vähemmän kuin Ruotsissa ja täten feminismin jäljet ruotsalaisessa valtavirtamediassa voivat esiintyä runsaampina suomalaisen vastaavaan keskusteluun verrattuna kuin todellisuudessa olikaan. Ylirajaisuudelle annettujen merkitysten tulkitsemiseen tarvitaankin tutkijaa, joka osaa esittää aineistolle oikeanlaiset tutkimuskysymykset sekä havaitsee eri maiden välisistä liikkeistä kertovien lähdemerkintöjen sisältämät heikotkin signaalit.

Tutkimuskirjallisuus

- Allen, Margaret, Purvis, June, Daskalova, Krassimira & de Haan, Francisca: *Women's Activism: Global Perspectives from the 1890s to the Present*. Routledge 2013.
- Almeida, Paul: *Social Movements: The Structure of Collective Mobilization*. University of California Press 2019.
- Arcangeli, Alessandro: *Cultural History: A Concise Introduction*. Routledge 2011.
- Bartlett, Alison, Dever, Maryanne & Henderson, Margaret: Notes Towards an Archive of Australian Feminist Activism. *Outskirts* 16 (2007). <https://www.outskirts.arts.uwa.edu.au/volumes/volume-16/bartlett>. Haettu 1.3.2022.

⁴⁴ Ks. esim. Hakkarainen et al. tässä teoksessa.

⁴⁵ Esim. Kurvinen 2021.

- Bergman, Solveig: *The Politics of Feminism: Autonomous Feminist Movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s*. Åbo Akademi University Press 2002.
- Bonfiglioli, Chiara: Cold War Gendered Imaginaries of Citizenship and Transnational Women's Activism: The Case of the Movie *Die Windrose* (1957). Teoksessa Anne Epstein & Rachel Fuchs (toim.) *Gender and Citizenship in Historical and Transnational Perspective: Agency, Space, Borders*. Bloomsbury 2016, 166–185.
- Borchorst, Anette & Siim, Birte: Woman-friendly policies and state feminism: Theorizing Scandinavian gender equality. *Feminist Theory* 9:2 (2008), 207–224.
- Bracke, Maud Anne: *Women and the Reinvention of the Political: Feminism in Italy, 1968–1983*. Routledge 2014.
- Bracke, Maud Anne: Building a 'counter-community of emotions': Feminist encounters and socio-cultural difference in 1970s Turin. *Modern Italy* 17:2 (2012), 223–236.
- Bruley, Sue: Women's Liberation at the Grass Roots: A view from some English towns, c.1968–1990. *Women's History Review* 25:5 (2016), 723–740.
- Cammaerts, Bart: Activism and Media. Teoksessa Bart Cammaerts & Nico Carpentier (toim.) *Reclaiming the media: Communication rights and democratic media roles*. Intellect 2007, 217–224.
- Dahlerup, Drude: *Rødstrømperne: Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970–1985*. Gyldendal 1998.
- Elgán, Elisabeth: *Att Ge Sig Självt Makt: Grupp 8 och 1970-talets feminism*. Makadam Förlag 2015.
- Elgán, Elisabeth: The Myth and the Archives: Some Reflections on Swedish Feminism in the 1970s. Teoksessa Kristina Schulz (toim.) *The Women's Liberation Movement: Impacts and Outcomes*. Berghahn 2017, 285–297.
- Faludi, Susan: *Backlash: The Undeclared War Against American Women*. Crown 1991.
- Frank, Chandra: Sister Outsider and Audre Lorde in the Netherlands: On transnational queer feminisms and archival methodological practices. *Feminist Review* 121:1 (2019), 9–23.
- Gradskova, Yulia: *The Women's International Democratic Federation, the Global South and the Cold War Defending the Rights of Women of the 'Whole World'?* Routledge 2021.
- Greenwald, Lisa: *Daughters of 1968: Redefining French Feminism and the Women's Liberation Movement*. University of Nebraska Press 2019.
- Hemmings, Clare: Telling feminist stories. *Feminist Theory* 6:2 (2005), 115–139.
- Hodder, Jake: On absence and abundance: Biography as method in archival research. *Area* 49:4 (2017), 452–459.

- Holli, Anne Maria & Kantola, Johanna: State Feminism Finnish Style: Strong Policies clash with Implementation Problems. Teoksessa Joyce Outshoorn & Johanna Kantola (toim.) *Changing State Feminism*. Palgrave Macmillan 2007, 82–101.
- Ingström, Pia: *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Schildts Kustannus Oy 2007.
- Iriye, Akira: Review: Transnational History. *Contemporary European History* 13:2 (2004), 211–222.
- Iriye, Akira & Saunier, Pierre-Yves: *Palgrave Dictionary of Transnational History: From the Mid-19th Century to the Present Day*. Palgrave Macmillan 2009.
- Isaksson, Emma: *Kvinnokamp: Synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen*. Atlas 2007.
- Jolly, Margaretta, Russell, Polly & Cohen, Rachel: Sisterhood and After: Individualism, Ethics and an Oral History of the Women’s Liberation Movement. *Social Movement Studies* 11:2 (2012), 211–226.
- Kocka, Jürgen: Comparison and Beyond. *History and Theory* 42:1 (2003), 39–44.
- Kolbe, Laura: *Eliitti, Traditio, Murros: Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 1960–1990*. Otava 1996.
- Korsvik, Trine Rogg: *Politicizing Rape and Pornography: 1970s Feminist Movements in France and Norway*. Palgrave Macmillan 2021.
- Kurvinen, Heidi: Aikalaistekstiaineiston ja muistitiedon ristiinlukemisesta: Naisjournalismikeskustelu 1980-luvun lopun Suomessa. Teoksessa Ulla Savolainen & Riikka Taavetti (toim.) *Muistitietotutkimuksen kentät: Teoriat, käytännöt ja muutos*. SKS 2022, 355–365.
- Kurvinen, Heidi: Yhteiskunnallinen muutos ja suomalaistoimittajien ärtymys: Kuinka feminismistä tuli 1970-luvun lopun lehdistössä vaikea sana. Teoksessa Marja Vuorinen (toim.) *Vihapuheen, viholliskuvien ja disinformaation historiaa: Vallan ja vastarinnan välineitä*. Turun historiallinen yhdistys ry. 2021, 233–258.
- Kurvinen, Heidi: Women’s non-unionised activism in Swedish newsrooms, 1961–89. *Women’s History Review* 28:7 (2019a), 1115–1135.
- Kurvinen, Heidi: ”Minusta tuntuu, ettei suomalaisille naisille sovi iskulauseiden sorvaaminen”: Toimittajat ja tasa-arvokeskustelu 1980- ja 1990-luvulla. *Media & viestintä* 3 (2019b), 141–164.
- Kurvinen, Heidi: Global Ideas in Local Media. Negotiating the Ideas of Gender Equality in a Finnish Women’s Magazine – The Case of Anna 1965–1970. Teoksessa Yulia Gradszkova & Sara Sanders (toim.) *Institutionalizing Gender Equality: Historical and Global Perspectives*. Lexington Books 2015, 21–38.
- Kurvinen, Heidi & Arja Turunen: Toinen aalto uudelleen tarkasteltuna: Yhdistys 9:n rooli suomalaisen feminismin historiassa. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* 31:3 (2018), 21–34.

- Laughlin, Kathleen, Gallagher, Julie, Cobble, Dorothy Sue, Boris, Eileen, Nadasen, Premilla, Gilmore, Stephanie & Zarnow, Leandra: Is It Time to Jump Ship? Historians Rethink the Waves Metaphor. *Feminist Formations* 22:1 (2010), 77–81.
- Lindén, Claudia: Temporality and Metaphoricity in Contemporary Swedish Historiography. Teoksessa Hans Ruin & Andrus Ers (toim.) *Rethinking Time: Essays on History, Memory, and Representation*. Södertörns högskola 2011, 301–312.
- Lóránd, Zsófia: *The Feminist Challenge to the Socialist State in Yugoslavia*. Palgrave Macmillan 2018.
- Magarey, Susan: Dreams and desires. *Australian Feminist Studies* 22:53 (2007), 325–341.
- McRobbie, Angela: Post-feminism and popular culture. *Feminist Media Studies* 4:3 (2004), 255–264.
- Middley, Clare, Twells, Alison & Carlier, Julie: *Women in Transnational History: Connecting the Local and the Global*. Routledge 2016.
- Morris, Penelope: Feminism and Emotion: Love and the Couple in the Magazine *Effe* (1973–1982). *Italian Studies* 68:3 (2013), 378–398.
- Offen, Karen: *European Feminisms 1700–1950: A Political History*. Stanford University Press 2000.
- Plamper, Jan, Reddy, William, Rosenwein, Barbara & Stearns, Peter: The History of Emotions: An interview with William Reddy, Barbara Rosenwein and Peter Stearns. *History and Theory* 49:2 (2010), 237–265.
- Rosenwein, Barbara H.: Worrying about Emotions in History. *American Historical Review* 107:3 (2002), 821–845.
- Rosenwein, Barbara H.: *Emotional Communities in the Early Middle Ages*. Cambridge University Press 2006.
- Sangster, Joan: Archiving feminist histories: Women, the ‘nation’ and metanarratives in Canadian historical writing. *Women’s Studies International Forum* 29 (2006), 255–264.
- Steinmetz, George: Comparative History and Its Critics: A Genealogy and a Possible Solution. Teoksessa Prasenjit Duara, Viren Murthy & Andrew Sartori (toim.) *A Companion to Global Historical Thought*. Wiley Blackwell 2014, 412–436.
- Taavetti, Riikka: Kohti sosialistista feminismiä: Marxist-Feministerna-ryhmä 1974–1978. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 25:3 (2012), 30–41.
- Thorgren, Gunilla: *Grupp 8 och jag*. Nordstedts 2003.
- Turunen, Arja: Kapinaa ja ahtaita raameja: Suomalaisten feministien muistoja 1970- ja 1980-lukujen yhteiskunnallisesta toimintakulttuurista. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* 31:3 (2018), 37–50.
- Weigand, Kate: *Red Feminism: American Communism and the Making of Women’s Liberation*. John Hopkins University Press 2002.

- Werner, Michael & Zimmerman, Bénédicte: Beyond Comparison: Histoire Croisée and the Challenge of Reflexivity. *History & Theory* 45:1 (2006), 30–50.
- Wiesner-Hanks, Merry E.: Crossing borders in transnational gender history. *Journal of Global History* 6:3 (2011), 357–379.
- Witt-Brattström, Ebba: *Å alla kära systrar! Historien om mitt sjuttioalet*. Nordstedt 2010.
- Wimmer, Andreas & Schiller, Nina Glick: Methodological nationalism and beyond: Nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks* 2:4 (2002), 301–334.
- Yoken, Hannah Kaarina: ”Women Against the EEC!”: Limits of Transnational Feminist Solidarity. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 1 (2022), 35–47.
- Yoken, Hannah: Transnational Transfers and Mainstream Mappings: Women’s Liberation Calendars of the 1970s and 1980s. Teoksessa Maud Anne Bracke, Julia C. Bullock, Penelope Morris & Kristina Schulz (toim.) *Translating Feminism: Interdisciplinary Approaches to Texts, Place and Agency*. Palgrave Macmillan 2021, 117–146.
- Yoken, Hannah: *Nordic Transnational Feminist Activism: The New Women’s Movements in Finland, Sweden and Denmark, 1960s-1990s*. Julkaisematon väitöskirja, Glasgow’n yliopisto 2020.